

10. CDAGO *Ukrayini (Centralnij derzhavnij arhiv gromadskih ob'yednan Ukraini)*. F. 2. Op. 1. Od. zb. 911. Ark. 4, 7, 19, 20-zv., 30.
11. *CDAGO Ukrayini*. F. 3. Op. 1. Od. Zb. 1871. Ark. 2-zv.
12. *CDAGO Ukrayini*. F. 3. Op. 1. Od. Zb. 1871. Ark. 3.
13. *CDAGO Ukrayini*. F. 3. Op. 1. Od. Zb. 1871. Ark. 2-zv., 3-zv.
14. *CDAGO Ukrayini*. F. 3. Op. 1. Od. Zb. 1871. Ark. 4.
15. *CDAGO Ukrayini*. F. 3. Op. 1. Od. Zb. 1871. Ark. 3-zv.
16. *CDAGO Ukrayini*. F. 3. Op. 1. Od. Zb. 1871. Ark. 3, 4- zv.
17. *CDAGO Ukrayini*. F. 3. Op. 1. Od. Zb. 1871. Ark. 5.
18. *CDAGO Ukrayini*. F. 2. Op. 1. Od. Zb. 909. Ark. 47-zv.
19. *CDAGO Ukrayini*. F. 3. Op. 1. Od. Zb. 1531. Ark. 52-zv.
20. *CDAGO Ukrayini*. F. 3. Op. 1. Od. Zb. 1102. Ark. 15.
21. *CDAGO Ukrayini*. F. 2595. Op. 1. Od. Zb. 4005. Ark. 8.
22. Shejko V. M. (2020). *Inteligenciya i vlada v chasi Ukrayinskoyi revolyuciyi 1917—1921 rokiv*. Harkiv: HDAK.

Надійшла до редакції 13 травня 2020 року

З АРХІВУ КНИЖКОВОЇ ПАЛАТИ УКРАЇНИ

УДК 025.17:[002.1:398.8]"1919/1921"

DOI: 10.36273/2076-9555.2020.6(287).22-30

Альона Хайло,

науковий співробітник відділу ретроспективної бібліографії

Книжкової палати України,

e-mail: biblio@ukrbook.net

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1216-7399>

Видання пісенного фольклору 1919—1921 років у спецфонді Книжкової палати України: книгознавчий аспект

У статті досліджено видання пісенного фольклору 1919—1921 рр., котрі зберігаються у спецфонді Книжкової палати України — не відокремленої частини фонду Державного архіву друку 1917—1976 рр., що містить літературу, заборонену органами цензури (загальна кількість видань спецфонду — 17 236). Проаналізовано як окремі збірники, цілком присвячені виданню творів фольклору, так і публікації народних пісень, що увійшли до поетичних збірок із художніми авторськими текстами. Крім того, враховуючи особливості досліджуваного періоду, в розвідці також розглянуто пісенники, тексти яких можна назвати "фейклором", або, інакше кажучи, псевдофольклором.

Для дослідження відібрано 17 видань пісенних текстів 1919—1921 рр., серед яких лише 3 назви присвячено традиційному українському фольклорові: "Десять українських народних пісень: з супроводом фортеп'яну" (1921), аранжовані Ф. Блуменфельдом; збірка "Українські народні пісні (а capella): на мішаний хор" (вип. 4, 1920), складена й аранжована П. Бойченком, та "Шкільна збірка українських народних пісень для початкових шкіл" (1919), упорядкована С. Дремцовим. Решта 14 примірників — збірки революційних і робітничих пісень: 3 видання "Боевых песен коммунистов" (усі 1919); "Песни борьбы до конца" (1919); "Робітничі визвольні пісні" (1919); "Песни Революции" (1919); "Боевые песни революции" (імовірно, 1919); "Боевые пѣсни коммунистов" (імовірно, 1919); "Сборник революционных песен" (1920); "Революційні пісні" (1921, 2-ге видання); "Під червоним прапором: робітничі революційні пісні" (1920).

Дослідивши частину спецфонду Книжкової палати України, котру складають зразки пісенного фольклору, можна зробити висновок, що в період 1919—1921 рр. відчутно скоротилася кількість видань традиційного українського пісенного фольклору, тоді як обсяги пропагандистської та ідеологічної більшовицької літератури, навпаки, стрімко зростали.

Ключові слова: пісенний фольклор; спецфонд Державного архіву друку; пісенники; фейклор; народнопісенні тексти

Об'єкт дослідження: спецфонд Книжкової палати України.

Предмет дослідження: видання пісенних фольклорних текстів 1919—1921 рр., що зберігаються у спецфонді Книжкової палати України.

Постановка проблеми: дослідження частини спецфонду Книжкової палати України, котру складають видання пісенного фольклору. Крім статистичного аналізу (кількість видань загалом, за місцем видання, видавництвом, тематикою, призначенням), здійснити книгознавчий огляд наявних у фонді збірників зазначеної тематики.

Аналіз попередніх досліджень і публікацій. Видання пісенного фольклору 1919—1921 рр., що збері-

гаються у спецфонді Книжкової палати України, сьогодні є недослідженими, проте можемо говорити про праці й розвідки, повністю або частково присвячені історії видавничої справи та книговидання України, зокрема й виданням 1919—1921 рр.

Я. Ісаєвич у монографії "Українське книговидання: витоки, розвиток, проблеми" (2002) [15] вивчає історію книговидання в Україні, починаючи від рукописних книг та стародруків і закінчуючи сучасними виданнями. М. Тимошик також зосереджує увагу на історії та розвитку видавничої справи, проте не лише в Україні, а й у світі. У праці "Історія видавничої справи" (2003) [32] учений присвятив кілька окремих розділів періоду, що охоплює роки, окреслені у

пропонованій розвідці: "Видавнича справа періоду радянської влади (1919—1990): організаційний аспект" та "Видавнича справа періоду радянської влади (1919—1990): ідеологічний та творчий аспекти". У першому розділі всебічно висвітлено стан і ситуацію, в якій опинилося друкарство після захоплення влади більшовиками: закриття видавництв та експропріація друкарського обладнання, ревізія й знищення українських книг; створення законодавчої бази та державних органів для управління видавничою справою; розвиток видавничої мережі. У другому розділі розглянуто явища цензури та ідеологічного контролю над видавничою справою; особливості редакторської діяльності, радянську школу редагування та втручання органів влади в редакторський процес; русифікацію видавничої справи.

О. Васківська в дисертації "Книговидавнича справа в Україні 1917—1920 рр." [3] досліджує специфіку розвитку книговидання в роки визвольних змагань, урахувавши видавничу діяльність і політику щодо неї урядів УНР та УСРР. Учена обирає регіональний підхід і розглядає стан та розвиток видавничої справи у різних губерніях України: Київській, Харківській, Херсонській, Катеринославській, Полтавській, Подільській, Чернігівській, Волинській і Таврійській. Така методика дала змогу ґрунтовно дослідити діяльність окремих осередків книговидання та виявити загальні закономірності динаміки розвитку книжкової справи в Україні й специфічні риси, властиві конкретній місцевості. О. Васківська також здійснює статистичні дослідження та аналізує кількісні показники друку книжкових видань.

На сторінках журналу "Вісник Книжкової палати" розвиток видавничої та бібліографічної справи в Україні зазначеного періоду досліджували М. Сенченко [26; 27], О. Федотова [34—38], Л. Дояр [8—10], О. Устіннікова [33], Є. Сипко [29; 30].

Спектр розвідок пісенного фольклору, як у минулому столітті, так і нині, доволі широкий — від ґрунтовних монографій до великого кола статей, присвячених висвітленню особливостей певного пісенного жанру. Враховуючи цей чинник, а також з огляду на тему статті, згадаємо імена науковців, праці яких порушують проблеми, що стосуються або пісенного фольклору загалом, або низки його жанрів.

А. Іваницький вивчає історію та теорію музичного фольклору, джерела його виникнення, систему жанрів та їх розвиток, поетику народних текстів [13]; висвітлює такі питання етномузикології, як стан та функціонування народної музики в сучасному світі, лад і ритм, багатоголосся; розробляє методологічні засади фольклористики, зокрема методики збирання та розшифрування народних пісенних текстів [12; 14].

Л. Копаниця з'ясовує питання жанрології фольклорних творів, генези й еволюції усної народної лірики, а також принципи аналізу пісенних текстів [20]. Учена розглядає особливості створення пісенної моделі світу, топоси та формули поетичного канону. Крім генези жанрів, Л. Копаниця аналізує генетичні витоки фольклорної поетики та універсальну мову символів у народній пісні [19; 21].

С. Грица проводить етномузикологічні дослідження, крім того, її праці також присвячено українській фольклористиці кінця XIX — початку XX століття, зокрема тогочасними дослідженнями музичного фольклору [5; 6].

Паралельно з традиційними фольклорними творами науковці вивчають і нові, так звані міський фольклор, або постфольклор, — створені в містах тексти, котрі не можна віднести до традиційних, давніших. До таких зразків належать, зокрема, революційні пісні початку XX ст. Так, у статті "Постфольклор на пострадянському просторі" О. Чебанюк досліджує і сучасні твори, і зразки початку минулого століття, порушуючи питання про те, чи можна їх взагалі відносити до фольклору [40].

Віднайти розвідки, присвячені вивченню фольклорних пісенних текстів, можна й серед музикознавчих праць. У монографії О. Сердюка, О. Уманець і Т. Слюсаренко "Українська музична культура: від джерел до сьогодення" простежено розвиток музичного мистецтва України від давніх часів і до сучасності. Автори досліджують також і музичний фольклор, пісенні його жанри. Зокрема, п'ятий розділ "Музичний фольклор і революційна пісня кін. XIX — поч. XX ст." присвячено традиційній соціально-побутовій ліриці, вивченню розвитку й трансформації пісенних жанрів, а також створенню нових, що були поширені в містах чи з'являлися у відповідь на зміни в суспільстві та житті людей (переселення в міста, нові форми ведення господарства, індустріалізація, еміграція) [28]. Автори монографії досліджують такі фольклорні жанри, як робітничі, солдатські та емігрантські пісні, фольклорні пісні літературного походження, романси, а також революційні пісні (у праці розглянуто текстовий, музичний і виконавчий аспекти зазначених жанрів).

Виклад основного матеріалу дослідження. У спецфонді Книжкової палати для дослідження відібрано 17 видань пісенних текстів 1919—1921 рр. Проте, на відміну від творів пісенного фольклору, проаналізованих у попередній статті, присвяченій виданням 1917—1918 рр., серед зазначених 17 книг лише невелику частку — всього 3 назви — присвячено традиційному українському фольклорові: "Десять українських народних пісень: з супроводом фортеп'яну" (1921), аранжовані Ф. Блумендфельдом; збірка "Українські народні пісні (а capella): на мішаний хор" (вип. 4, 1920), укладена й аранжована П. Бойченком, та "Шкільна збірка українських народних пісень для початкових шкіл" (1919), упорядкована С. Дремцовим. Решта 14 примірників — збірки революційних і робітничих пісень: 3 видання "Боевых песен коммунистов" (усі 1919); "Песни борьбы до конца" (1919); "Робітничі визвольні пісні" (1919); "Песни Революции" (1919); "Боевые песни революции" (імовірно, 1919); "Боевые пѣсни коммунистов" (імовірно, 1919); "Сборник революционных песен" (1920); "Революційні пісні" (1921, 2-ге видання); "Під червоним прапором: робітничі революційні пісні" (1920). Усі видання надруковано без зазначення імен упорядників чи укладачів, і лише два містять такі відомості: "Революційні

пісні" (1920) — тексти зібрав Ів. Ливень (справжнє ім'я І. Клочко), та "Червона сурма" (1921) — зібрав І. Ткачук. Звичайно, з багатьох причин постає запитання, чи можна вважати ці пісенні тексти фольклором? Відповісти на нього спробуємо згодом, а спочатку розглянемо традиційні народнопісенні твори.

Збірка "Десять українських народних пісень: з супроводом фортеп'яну" [1] вийшла друком 1921 р. у Всеукраїнському державному видавництві, що було засновано 1919 р. у Києві при ВУЦВК як Всеукраїнське видавництво (Всевидав), а від січня 1920 р. діяло вже як Всеукраїдава [2]. Тексти пісень збірки аранжував Ф. Блуменфельд (або Ф. Блюменфельд) (1863—1931) — піаніст, диригент, композитор і педагог. Він народився в Єлисаветграді, юнацтво та молоді роки провів у Санкт-Петербурзі (де познайомився з П. Чайковським, С. Рахманіновим, М. Римським-Корсаковим та іншими відомими представниками музичного мистецтва) [42, с. 219]. До Києва Ф. Блуменфельд приїхав 1918 р. (до того відвідував місто проїздом), де розгорнув діяльність у сфері творчості, виконавства, педагогіки, до яких також додалась адміністративна робота, адже композитор посів місце директора Вищого музично-драматичного інституту імені М. Лисенка, заснованого того самого року. Завідувач педагогічної секції відділу мистецтв, професор Київської консерваторії М. Домбровський у доповідній записці, обґрунтовуючи відкриття в місті другого музичного закладу вищої освіти (згаданого Інституту), зауважував: "Крім загальномузичних і педагогічних цілей стоїть завдання вивчення української народної пісні, української народної музики" [там само]. У відповідь на цей заклик Ф. Блуменфельд уклав збірку пісень "Десять українських народних пісень: з супроводом фортеп'яну".

До видання увійшли 10 різножанрових народнопісенних текстів, серед яких веснянки, жниварські, весільні та купальські пісні, зокрема: "А в нашої перепілоньки...", "Десять тут була подольночка...", "Ой літає соколонько по полю...", "Ой наш господар виноград...", "Хміль лугами, хміль лугами...", "Не стій, вербо, над водою рано, рано!...", "Ой на морі та на камені...", "Ой тихо, тихо Дунай водою несе...", "Вже Петрівочка минається...", "Перейди, місяцю, перейди, місяцю...". На початку збірки є ремарка: "Увага. Всі пісні взято з видання: "Народні мелодії" — з голосу Лесі Українки — записав і упорядив К. Квітка. К. 1917 р." [1, с. 3], хоча на титульному аркуші та обкладинці Ф. Блуменфельд зазначений як автор. Музичний супровід до текстів збірки характеризується як фактурно необтяжений; в окремих номерах мелодія та акомпанемент утворюють поліфонічні мініатюри [43, с. 219]. Ці пісні увійшли в широкий музичний обіг, а згодом їх частково було включено до "Педагогічної збірки п'ес-пісень для фортепіано. Вип. 1, 2, зложених Мар'яною Лисенко" [там само].

Друге видання, що репрезентувало традиційні пісні, — "Шкільна збірка українських народних пісень для початкових шкіл", упорядкована композитором, педагогом та фольклористом С. Дрімцовим (у виданні —

С. Дремцов). Збірка побачила світ 1919 р. у видавництві "Союз" Харківського кредитового союзу кооперативів у серії "Шкільна й позашкільна бібліотека", що виходила під редакцією педагога Д. Панадіаді та мовознавця О. Синявського. Щодо видавництва інформацію віднайти не вдалося, як і досліджень діяльності Д. Панадіаді, хоча відомо, що він обіймав посаду директора Харківської кооперативної школи, заснованої 1917 р., тобто був пов'язаний із харківським кооперативним рухом, як і видавництво [31, с. 38]. Чимало мовознавчих статей присвячено О. Синявському, проте розшукати розвідку, що досліджувала б співпрацю вченого з Д. Панадіаді, також не вдалося. Єдина згадка про серію "Шкільна й позашкільна бібліотека", на яку пощастило натрапити, міститься в енциклопедичній статті про кооперативну видавничу спілку "Книгоспілка". У переліку видавничих секцій є відомості про шкільну й позашкільну секцію, що її очолювали Д. Панадіаді та О. Синявський [22].

Творча та педагогічна діяльність С. Дрімцова була тісно пов'язана з фольклором, зокрема його перу належить низка музично-педагогічних праць і музикознавчих досліджень, присвячених народній творчості [4]. Наприклад, у доробку композитора знаходимо такі етномузикознавчі розвідки, як "О музыке народной", "Елементи народної музики в музиці М. Лисенка", "О художественном образе в музыке". С. Дрімцов також проводив збиральницьку діяльність, а записані тексти впорядковував та опрацьовував, зокрема 1909 р. видав збірку "Думи і пісні кобзаря Ів. Кучугури-Кучеренка. Запис і художня обробка супроводу із історичними поясненнями і портретом Ів. Кучеренка".

На думку С. Дрімцова, надзвичайно важливим було практичне використання народних пісенних текстів у музичному вихованні дітей. Такий висновок уможливило його передмова до видання "Шкільна збірка українських народних пісень для початкових шкіл". Автор окреслює його мету, характеризує використаний фольклорний матеріал, зауважує про інші народнопісенні збірки, що слугували джерелом для книги. Зокрема, С. Дрімцов звертався до творчого доробку М. Лисенка, Л. Косач, К. Стеценка, О. Кошиця, Ф. Колесси, а частину текстів зібрав та опрацював власноруч [11]. Усього збірка містить 43 пісенних тексти, розподілених відповідно до зростання складності музичного та вокального виконання.

Остання збірка з традиційними фольклорними творами — "Українські народні пісні (а capella): на мішаний хор", котру склав та аранжував диригент і композитор П. Бойченко. Видання вийшло друком 1920 р., зазначено, що це 4-й випуск, однак інформацію щодо інших номерів віднайти не вдалося, власне, і розвідок, присвячених П. Бойченку. Ім'я диригента здебільшого трапляється в дослідженнях життя та діяльності відомої української театральної акторки й співачки О. Петрусевич. П. Бойченко був її вчителем і чоловіком, хоча їх подружнє життя не склалося (жінка грала на сцені у парі з П. Саксаганським, який високо цинив її співочий талант й запросив навчатися до Київської консерваторії, але П. Бойченко не від-

пустив. Крім того, він був старшим на 20 років, "любив повчати, покрикувати, принижувати дружину, яка все терпіла; з часом почав розпускати руки", відтак О. Петрусенко його полишила) [41]. Видано збірничок Мистецьким товариством ім. М. Старицького в Херсоні. Віднайдено лише згадки про це об'єднання, з яких дізнаємося, що діяло воно в "революційні роки", 1921 р. випустило окремою книгою драму "Безталанна" І. Карпенка-Карого, а 1922 р. — його комедію "Суєта" [16; 23]. Складається збірка з п'яти жартівливих народних пісень: "Хата моя рубленая", "Кулик чайку любив", "Ой посіяв мужик...", "Чумарочка рябесенька", "Пісня про Купер'яна".

Перейдемо до огляду видань, що містять так звані революційні пісні. Отже, чи можна вважати пісенні тексти, вміщені в цих збірках, фольклором, адже, по-перше, відомі імена авторів та перекладачів окремих творів, а, по-друге, коли чуємо слово "фольклор", насамперед на думку спадають його класичні, традиційні зразки? Утім, таке сприйняття хибне, адже фольклор — це явище, котре міцно пов'язано з життям народу, власне, віддзеркалює його та створюється "за потреби". Фольклор не "застиг" у часі, а розвивався разом із людством, тому в різні періоди виникали нові жанри й форми, тоді як давні тексти виходили з ужитку. Наприкінці XIX — на початку XX ст. побут і життя народу, а також політичне та соціальне середовище зазнавали стрімких змін, що, безумовно, знаходило відгук в авторській та фольклорній творчості, позаяк вона охоплює не лише тексти, глибоко вкорінені в багатовікову звичаєвість, а є реакцією творців на сучасність. Наприклад, у той період побутували такі пісенні жанри, як романси, емігрантські, заробітчанські, робітничі пісні (зі свого боку, поділялися на піджанри: шахтарські, цукроварські тощо), а також пісні літературного походження [28; 39]. Звичайно, авторські тексти входили до народного репертуару й раніше, але впродовж досліджуваного хронологічного проміжку це відбувалося особливо активно: "Як характерне явище цієї епохи слід розглядати влиття в загальний потік народнопісенної творчості зразків індивідуального походження, нерідко з мотивами *соціального протесту, революційної пропаганди*" [29].

Варто зазначити, що пісенні тексти цих збірок активно поширювали більшовицька преса й видавництва. У вжиток також увійшло поняття "радянський фольклор", що в словнику-довіднику з фольклористики визначено як офіційно нав'язане ідеологічними радянськими чинниками за аналогією до терміна "радянська література" [17]. Саме так називали народну, а насправді — псевдонародну творчість, що "освічувала "щасливе" й "вільне" життя під зорею "радянської влади", патріотичні почуття громадян "соціалістичної вітчизни", возвеличувалися Комуністична партія, її ідеали і вожді" [там само]. Більшість текстів цього "фольклору" — штучно створені й стилізовані під народну творчість утворення, що всіляко (морально та матеріально) підтримували більшовицький режим, водночас забороняючи й переслідуючи справжню

народну словесність (пісні, частівки, оповідання, прислів'я, приказки, анекдоти тощо), котра підпільно творилася й поширювалася в суспільстві та зазвичай була опозиційною до насильно впроваджуваного ладу. Поняття "радянський фольклор" побутувало у 30-х рр. XX ст., проте такі тексти фіксуємо значно раніше, на початку 20-х рр. XX ст. (можливо, лише з тією відмінністю, що їх не стилізували чи менше стилізували під справжні народні пісні) [там само]. Так, у більшовицькій пресі, зокрема в газетах "Искра", "Звезда", "Правда", де друкували повідомлення про революційні виступи, політичні демонстрації, заклики до боротьби з царатом, надавали великого пропагандистського значення революційній пісні. Часописи містили тексти робітничого та "революційного" фольклору, спостереження щодо його ролі в революційному русі, а також пропозиції збирати й видавати революційні пісні [18].

Тож чи можемо віднести тексти цих збірок до фольклорних? З одного боку, фольклор створюється народом, а не нав'язується йому ззовні, з іншого — фольклором можуть стати твори, котрі люди переймають з авторської культури та активно відтворюють і поширюють, через що з'являються варіанти одного й того самого тексту (їх ступінь відмінності може різнитися). Частина творів із наведених збірок — авторські (здебільшого без зазначення імен автора чи перекладача), частина не має автора, проте чи справді текст створено народом, а не на замовлення, наразі точно сказати неможливо. Як, власне, й відповісти на запитання, чи всі ці пісні знали й активно виконували люди (у мемуарах, спогадах та окремих історичних книгах можна знайти згадки про їх виконання, але наскільки правдива ця інформація, перевірити неможливо). Щодо варіативності, справді, тексти одних і тих самих пісень у різних збірках певним чином відрізняються, проте цьому може бути кілька пояснень: або упорядники знали їх самі, тобто в їхньому середовищі побутували різні варіанти, або йдеться про друкарські неточності й помилки, або таким був початковий задум, що мало ймовірно. Отже, надати точну відповідь на запитання, чи можна зараховувати ці твори до фольклору, важко. Звісно, більше схилимося до думки про штучність текстів, котру поділяють і сучасні фольклористи. Утім, якщо навіть і так, авторка не могла оминати видання цих пісень у пропонуваній розвідці, адже в нинішній фольклористиці досліджується також і "фейкlor" та "фольксінес", або, простіше, псевдофольклор, — штучно створені чи сфабриковані тексти, що наслідують народну творчість чи стилізовані під неї (коли йдеться про певний ідеологічний складник, говоримо саме про фольксінес) [24]. Отже, перейдемо до розгляду таких видань.

Пісенні тексти в усіх збірках повторюються. Книги складаються як із текстів, у яких зазначено ім'я автора чи перекладача, так і з тих, що не мають цих відомостей. Поміж них трапляються авторські твори (народні пісні літературного походження) й тексти без авторства взагалі, тобто цілком народні. Через такі

повторення окремо розглядати зміст кожної збірки недоцільно, тому аналізуватимемо тексти всіх видань загалом (опустивши твори, в яких зазначено ім'я автора, та ті, що не увійшли до народного репертуару, адже зосередимося саме на фольклорі). Щодо опису, тобто видавництва, місця й року випуску, укладачів тощо, розглядатимемо кожну збірку окремо.

Три видання "Боевых песен коммунистов" надруковано 1919 р. Дві з цих збірок випустило у Харкові Українське центральне агентство з постачання та розповсюдження друку. Вказівки на друге видання немає, але книги відрізняються за кількістю сторінок (16 і 19 відповідно) та наявністю додаткових текстів у більшій збірці. Особливістю третього видання під такою назвою є не лише кількість сторінок (15), а й відсутність вказівки на місце друку та видавництво — політичний відділ Революційної військової ради Південного фронту.

Схожа із зазначеними виданнями збірка "Боевые пѣсни коммунистов", надрукована видавничою колегією при Подільському губернському виконавчому комітеті Рад робітничих, селянських і червоноармійських депутатів. Місце та рік видання не зазначено, пісенник зареєстровано у Книжковій палаті України 1919 р., проте, зважаючи на правопис, його могли надрукувати й раніше. В надзаголовках на обкладинці перших двох та останнього видання вміщено відомості: Українська Соціалістична Радянська Республіка (російською), у третього видання — Російська Соціалістична Федеративна Радянська Республіка (також російською). Імен укладачів чи упорядників у жодній із книг не наведено.

Якщо розглядати видавництва, то найбільше відомостей віднайдено про Українське центральне агентство з постачання та розповсюдження творів друку (Укрцентраг), адже це окрема структура, створена суто для видавничої діяльності. Інші дві організації — це видавничий відділ і колегія при військової та адміністративній установах, тому автори досліджень, присвячених їхній діяльності, зосереджують увагу на інших аспектах, оминаючи видавничий або лише побіжно згадують про нього, а отже віднайти докладну інформацію не вдалося.

Першочергово, 12 грудня 1918 р., "з метою правильного направлення газетної інформації і вчасного повідомлення про становище справ на Україні, в Радянській Росії та на Заході" при Тимчасовому робітничо-селянському уряді України було створено Бюро преси [25]. За тиждень після захоплення Харкова Червоною армією, 10 січня 1919 р., організовано Харківське губернське агентство Центродруку, що опікувалося розповсюдженням видань із РСФРР, а також друком та розподілом комуністичних книг, брошур і листівок. При відділі освіти Тимчасового робітничо-селянського уряду України було утворено Центральне видавниче бюро, що з лютого 1919 р. контролювало та планувало видавництво різноманітних видань. А 13 січня 1919 р. згідно з декретом Тимчасового робітничо-селянського уряду України організовано Українське центральне агентство з по-

стачання та розповсюдження творів друку, котре функціонувало як державний орган "у справі розповсюдження та експедиції всіх видань, що виходять на Україні та в Російській СФРР" [там само]. Агентство мало забезпечувати літературою всі фронти, культурно-освітні та поштово-телеграфні установи, проте особливу увагу приділяло постачанню книг саме в армію та прифронткову смугу. Більшовики усвідомлювали, яку силу має друковане слово, тому ідеологічні та пропагандистські видання, зокрема й збірки революційних пісень, випускали доволі активно. В одному зі звернень до військових наголошувалося: "Книжки, брошури, звернення, листівки — ось наші снаряди, які вже нам здобували і здобудуть перемогу. Проти цих снарядів не могли встояти навіть такі дисципліновані армії, як чехословацька та німецька. Ці снаряди не вбивають, а навпаки, просвіщаючи голови наших братів-робітників і селян, трудового козацтва і всіх тих, хто має бути з нами, розвіють задушливий газ буржуазної брехні та обману" [там само]. І справді, 1919 р., тобто у розпал війни з більшовиками, подібних видань виходило найбільше.

Армія також була причетна до випуску кількох збірок: "Боевые песни революции", виданої, ймовірно, 1919 р. (рік надходження до Книжкової палати України, у виданні його не вказано) політично-просвітницьким відділом при Сумському повітовому військовому комісаріаті, та "Під червоним прапором: робітничі революційні пісні", надрукованої 1920 р. редакційно-видавничим відділом Політуправління київського окрвійськомата. Слід зауважити, що ця книга — одна з небагатьох, виданих українською мовою. Як і в попередніх виданнях, імен упорядників немає, а в надзаголовках на обкладинці двох збірок зазначено: Російська Соціалістична Федеративна Радянська Республіка та Українська Соціалістична Радянська Республіка відповідно.

Перший випуск "Песен борьбы до конца" побачив світ 1919 р. у Києві у друкарні "Друкарь Пльський", про яку, на жаль, інформації бракує, як і про інші випуски видання. Збірку "Песни Революции" випущено 1919 р. у Харкові Видавничим бюро Народного комісаріату освіти, вона є однією з найбільших, адже містить 32 сторінки (проте переважна її частина — україноідеологізовані та малохудожні твори радянських поетів, чиї імена сьогодні майже не фігурують). Видавниче бюро також випускало велику кількість пропагандистської та ідеологічної літератури. Наприклад, лише за січень—березень 1919 р. його співробітники підготували та надрукували 50 (!) брошур. Особливу увагу Бюро приділяло випуску праць комуністичних ідеологів [там само]. "Сборник революционных песен" видано в Одесі 1920 р. губернським відділенням Всеукраїнидава, а 2-ге видання "Революційних пісень" — 1921 р. безпосередньо Всеукраїнським державним видавництвом. Місце друку не вказано, але можна припустити, що збірка побачила світ у Києві, адже до серпня 1922 р. видавництво функціонувало саме там, а згодом — у Харкові [2]. Проте у фонді наявні книги Всеукраїнидаву, надруковані до

1922 р. у Харкові, а не в Києві, тому з впевненістю стверджувати про місце видання неможливо. Збірка вийшла українською мовою (зауважимо, що серед усіх розглянутих видань це лише друге українською).

Ще одна книга з такою самою назвою, "Революційні пісні" (також 2-ге видання), побачила світ 1920 р. Місце випуску не зазначено, що й не дивно, адже надрукував брошуру Інструкційно-агітаційний потяг ЦВК України ім. Леніна. Більшовики прагнули охопити пропагандою якнайширшу територію, проте повсюдно організувати видавництва на місцях, особливо у віддалених поселеннях, було надто обтяжливо (під час війни навіть не в усіх містах діяли видавничі осередки). Доправляти готову продукцію в найвіддаленіші куточки також було доволі складно й фінансово, й технічно, тому залізничею курсували агітаційні потяги з поліграфічним обладнанням, аби "потрібну" літературу можна було видавати на місці. Зазначений пісенник складається лише з восьми сторінок, імен укладачів та упорядників не зазначено.

Збірка "Робітничі визвольні пісні" цікава тим (окрім того, що надрукована українською), що її випустила Комуністична партія Східної Галичини та Буковини, тобто це єдине видання (серед більшовицьких пісень у фонді Книжкової палати України 1919—1921 рр.), до якого має стосунок не Східна, а Західна Україна (хоча книга побачила світ у Києві 1919 р.). У 20-х рр. XX ст. на західноукраїнських землях ширилися прорадянські настрої, чому, власне, сприяла діяльність Компартії Східної Галичини та Буковини, організованої в лютому 1919 р. Видання не містить імен упорядника чи укладача.

Збірка "Революційні пісні" вийшла друком 1920 р. у Харкові накладом Всеукраїнського державного видавництва. Упорядник пісенника — Ів. Ливень; у словнику псевдонімів і криптонімів О. Дея справжнє ім'я укладача зазначено як І. Ключко [7, с. 225], проте ані за псевдонімом, ані за справжнім ім'ям інформації про нього віднайти не вдалося. Ілюстрація обкладинки належить художнику Г. Бондаренку, відомостей про якого також бракує.

Останнє видання, на якому зосередимо увагу, — збірка "Червона сурма", надрукована 1921 р. у Катеринославі політичною управою 1-ї Кінної армії. Тексти зібрав І. Ткачук — радянський письменник; під псевдонімом Іван Чорнобиль редагував та писав у періодичних виданнях, зокрема газетах "Думка", "Советский путь", "Червона правда" (також видання політвідділу 1-ї Кінної армії), "Зірка", "Звезда" та інших [7, с. 393]. Досліджень щодо видавничої діяльності полуправи 1-ї Кінної, як і інших тогочасних військових організацій, не віднайдено, проте можемо припустити (враховуючи тематику збірки), що вона була пропагандистською.

В усіх зазначених збірках надруковано одні й ті самі твори. Насамперед кожне видання містить текст "Інтернаціоналу" Е. Потье в перекладах М. Вороного чи О. Олесея (українською) та А. Коца (російською). Проте імен авторів і перекладачів зазвичай не вказано. Крім того, якщо порівнювати тексти з тими, що

дійшли до наших днів, у збірках або переставлено куплети, або їх подано не всі, або змінено слова. Пояснити це важко, але на думку спадає припущення щодо варіантів фольклорного тексту (якщо видавці, наприклад, друкували текст, котрий чули у своєму оточенні чи пам'ятали самі).

У збірках також наявні тексти французької "Марсельези" та польської "Варшавянки" В. Свенціцького. Авторка віднайшла відомий нині переклад "Марсельези" О. Олесея та варіант перекладу невідомого автора. Тексти російською — пера П. Лаврова. Український переклад "Варшавянки" також належить О. Олесею, а російський — революційному діячеві Г. Кржижановському. Як і у випадку з "Інтернаціоналом", тексти певним чином видозмінювали від збірки до збірки.

Іншим популярним твором є пісня літературного походження, ім'я автора якої також не зазначено, — вірш О. Колесси "Шалійте, шалійте, скажені кати..." (текст містився у виданнях патріотичних пісень УНР, тут його також "запозичили"). У збірках російською мовою пісню надруковано під назвою "Беснуйтесь, тираны", ім'я перекладача не зазначено, однак відомо, що російською її перекладав Г. Кржижановський.

У збірках українською мовою також трапляється "Заповіт" Т. Шевченка без зазначення авторства та з відсутніми рядками (зокрема, вилучено рядки про Бога та молитву до нього, замінено окремі слова). Знаходимо в цих збірках також "редагований" вірш І. Франка "Не пора!..". Інші тексти пісень: "Ми робітники" (перероблена з української "Ми гайдамаки" та надрукована у збірках патріотичних пісень УНР), "Земля і воля" (російською та українською), "Сміло, товарищі, разом" (російською та українською), "Ви жертвою в бою" (текст надруковано у збірках пісень УНР, але його можна знайти і в цих виданнях у трохи зміненому варіанті), "Туман ярмом" (чітко бачимо перероблений текст і штучну стилізацію під традиційну народну пісенність). В окремих збірках також трапляються пісні під назвою "Інтернаціонал" або "Марсельеза", текст яких цілковито відрізняється від оригіналів (тобто це саме інші твори, а не зазначені в назві). Автентичних текстів, що наявні лише в одному виданні й відсутні в інших, дуже мало. Зокрема, у збірці "Червона сурма" є пісні "Бідак і багач" (перероблена народна пісня "Ой наступила та чорна хмара"), "Сповнилась міра (боєвий гімн Червоних стрільців)", "Червона Січ" (насправді вірш І. Франка, текст якого перейняли зі змінами Січові Стрільці). Цікаво, що збірки українською мовою, за нашими спостереженнями, містять більше творів, тоді як російською повторюються з книги в книгу з певними змінами. Окрім цього, можемо зробити висновок, що частину пісень більшовицькі видання "запозичили" з українських патріотичних збірок, тобто у ворогів, адаптуючи їх під нову ідеологію, аби повернути на свій бік якнайбільше симпатиків.

Висновки. Дослідивши частину спецфонду Книжкової палати України, котру складають зразки пісенного фольклору, підсумуємо: у період 1919—1921 рр. відчутно скоротилася кількість видань

традиційного українського пісенного фольклору, тоді як обсяги пропагандистської та ідеологічної комуністичної літератури, навпаки, стрімко зростали. Пояснити це легко: у той період Червона армія захоплювала дедалі більше територій України, відбувалася її радянська ("під" пропагандистських книжок припадає саме на 1919 р.). До випуску таких видань активно долучалась армія, на території нашої країни формувалися та розвивалися більшовицькі видавничі осередки, що поступово захоплювали

книгодрукування. Співвідношення книг українською та російською мовою нерівноцінне, переважають останні. Якщо в період УНР видавці мали на меті розвивати українську культуру та літературу, пробудити у громадянах дух патріотизму та допомогти їм самоідентифікуватися як незалежному етносу (хоча певні видавці керувалися й іншими мотивами), то в досліджений період вектор змінився на протилежний, і комуністична пропаганда розпочала активний рух.

Список використаної літератури

1. *Блумендфельд Ф.* Десять українських народних пісень: з супроводом фортеп'яну / [аранж.] Фелікс Блумендфельд. — Київ : Всеукр. держ. вид-во, 1921. — 16 с. : нот. іл.
2. *Бондарчук П. М.* Державне видавництво України / П. М. Бондарчук // *Енциклопедія історії України* : Т. 2 : Г-Д / редкол. : В. А. Смолій (голова) та ін. НАН України. Інститут історії України. — Київ : Наукова думка, 2004. — 688 с. : іл. — Режим доступу: http://www.history.org.ua/?termin=Derzh_yudav_vo_Ukrainy. — Назва з екрана.
3. *Васьківська О.* Книговидавнича справа в Україні 1917—1920 рр. : дис. ... канд. наук із соц. комунікацій / Васьківська Ольга Леонідівна. — Київ. — 2019. — 231 с.
4. *Гедзь О. П.* Творчість Сергія Дрімцова в архівних документах / О. П. Гедзь // *Мистецтвознавчі записки*. — 2017. — Вип. 31. — С. 152—159. — Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Mz_2017_31_18. — Назва з екрана.
5. *Грица С. Й.* Трансмсія фольклорної традиції: етномузикологічні розвідки / С. Й. Грица. — Київ—Тернопіль : Астон, 2002. — 236 с.
6. *Грица С.* Українська фольклористика XIX — початку XX століття і музичний фольклор. Нарис / С. Грица. — Київ—Тернопіль : Астон, 2007. — 152 с.
7. *Дей О. І.* Словник українських псевдонімів та криптонімів (XVI—XX ст.) / О. І. Дей. — Київ : Наук. думка, 1969. — 559 с.
8. *Дояр Л.* Маловідомий історико-український компонент спецфонду Книжкової палати України (1918—1919 рр.) / Лариса Дояр // *Вісник Книжкової палати*. — 2018. — № 8. — С. 39—43.
9. *Дояр Л.* Перші надходження Книжкової палати України (книгодруки 1917 р.) / Лариса Дояр // *Вісник Книжкової палати*. — 2018. — № 12. — С. 6—9.
10. *Дояр Л.* Спецфонд Книжкової палати України (1917—1921 рр.): заборонені книгодруки з історичної галузі / Лариса Дояр // *Вісник Книжкової палати*. — 2018. — № 7. — С. 49—52.
11. *Дремцов С. П.* Шкільна збірка українських народних пісень для початкових шкіл / С. П. Дремцов [тобто С. П. Дрімцов]. — Харків : Союз, 1919. — 26, [2] с. : іл., нот. іл. — (Шкільна й позашкільна бібліотека / під ред. Д. Г. Панадіади та О. Н. Синявського).
12. *Іваницький А.* Українська музична фольклористика / А. Іваницький. — Київ : Заповіт, 1997. — 392 с.
13. *Іваницький А.* Українська народна творчість / А. Іваницький. — Київ, 1990. — С. 83.
14. *Іваницький А.* Український музичний фольклор / А. Іваницький. — 3-е вид. допрацьоване. — Вінниця : Нова книга, 2004. — 320 с.
15. *Ісасвич Я.* Українське книговидання: витоки, розвиток, проблеми / Я. Ісасвич. — Львів : Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, 2002. — 520 с.
16. *Історія української музики* : у 6 т. / редкол.: Г. А. Скрипник (голова) [та ін.] ; НАН України, Ін-т мистецтвознав., фольклористики та етнології ім. М. Т. Рильського. — 2-ге вид., переробл., допов. — Київ : [ІМФЕ ім. М. Т. Рильського НАН України], [2009]. — Т. 2 : XIX століття / [А. І. Азарова та ін.] ; редкол.: В. В. Кузик (відп. ред.), А. І. Азарова. — 2009. — 798 с. : ноти, іл.
17. *Кирчів Р.* Радянський фольклор / Р. Кирчів // *Українська фольклористика : словник-довідник* / уклад. та заг. ред. М. Чернопиский. — Тернопіль : [б. в.], 2007. — С. 360.
18. *Кирчів Р.* Двадцять століття в українському фольклорі. — Львів : Інститут народознавства НАН України, 2010. — 536 с.
19. *Копаниця Л.* Метапоп'ятійна модель української ліричної пісні / Л. Копаниця ; Київський національний ун-т ім. Тараса Шевченка. — Київ : [б. в.], 2000. — 504 с.
20. *Копаниця Л.* Пісенні жанри українського фольклору : навч. посіб. / Л. М. Копаниця ; Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка. — 2-ге вид., випр. і допов. — Київ : Київський університет, 2016. — 383 с.
21. *Копаниця Л.* Українська лірична пісня: еволюція поетичного мислення : дис. ... д-ра філол. наук / Копаниця Любов Миколаївна ; Київський національний ун-т ім. Тараса Шевченка. — Київ, 2000. — 479 арк.
22. *Марочко В. І.* Книгоспілка / В. І. Марочко // *Енциклопедія історії України* : Т. 4 : Ка-Ком / редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін. — Київ : Наукова думка, 2007. — 528 с. : іл. — Режим доступу: <http://www.history.org.ua/?termin=Knygospilka>. — Назва з екрана.
23. *Немченко Г.* Театр корифеїв і Південна Україна / Г. Немченко // *Вісник Таврійської фундації*. — Київ ; Херсон : Просвіта, 2009. — Вип. 6. — Режим доступу: <https://prosvita-ks.co.ua/nemchenko-g-teatr-koryfeviv-i-pivden-na-ukrayina>. — Назва з екрана.
24. *Росовецький С. К.* "Фейкзор", "фольклоризмус", "фолксінес" та деякі мовні аспекти їх функціонування в Україні / С. К. Росовецький // *Актуальні проблеми української лінгвістики: теорія і практика*. — 2002. — Вип. 5. — С. 133—142. — Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/apyl_2002_5_15. — Назва з екрана.
25. *Савченко І.* Централізація розповсюдження видань як засіб ідеологічного впливу більшовиків на українське суспільство (січень—травень 1919 р.) / І. Савченко // *Історія України: маловідомі імена, події, факти*. — 2008. — Вип. 35. — Режим доступу: <http://dspace.nbuv.gov.ua/handle/123456789/12238>. — Назва з екрана.
26. *Сенченко М.* Зародження центру державної бібліографії в Україні / Микола Сенченко // *Вісник Книжкової палати*. — 2018. — № 10. — С. 3—9.

27. Сенченко М. Книжковій палаті України — 95 років, що далі? / Микола Сенченко // Вісник Книжкової палати. — 2014. — № 1. — С. 3—8.
28. Сердюк О. В. Українська музична культура: від джерел до сьогодення / О. В. Сердюк, О. В. Уманець, Т. О. Слюсаренко. — Харків : Основа, 2002. — 400 с. — Режим доступу: http://library.nlu.edu.ua/POLN_TEXT/MONOGRAFIJ_2009/SERDYK_2002.htm. — Назва з екрана.
29. Сипко Є. Про махновський рух за матеріалами спецфонду Книжкової палати України / Є. Сипко // Вісник Книжкової палати. — 2002. — № 7. — С. 44—45.
30. Сипко Є. Українська державницька ідея: бібліографічний огляд за матеріалами спецфонду Книжкової палати України / Є. Сипко // Вісник Книжкової палати. — 2001. — № 5. — С. 30—31.
31. Скубій І. В. Перші сторінки історії кооперативної освіти в Харкові: Кооперативна школа імені А. Н. Головчанського (1917—1921 рр.) / І. Скубій // STUDIASLOBOZHANICA : матеріали Міжнародної науково-методичної конференції "Слобожанський гуманітарій — 2014" (Харків, ХНТУСГ, 31 жовтня 2014 р.). — Харків : Міськдрук, 2015. — С. 34—41.
32. Тимошик М. Історія видавничої справи / М. Тимошик. — 2-ге вид., виправлене. — Київ : Наша культура і наука, 2007. — 496 с.
33. Устіннікова О. Відображення філологічних видань на сторінках бібліографічних покажчиків 1918—1921 років (за матеріалами спецфонду Книжкової палати України) / Ольга Устіннікова // Вісник Книжкової палати. — 2002. — № 9. — С. 33—35.
34. Федотова О. Аналіз документального масиву видань спецфонду Книжкової палати України періоду 1917—1921 рр. / Оксана Федотова // Вісник Книжкової палати. — 2000. — № 7. — С. 26—29.
35. Федотова О. Спецфонд Книжкової палати України: передумови створення, шляхи еволюції та характеристика з позицій сьогодення / Оксана Федотова // Вісник Книжкової палати. — 1999. — № 11. — С. 28—32.
36. Федотова О. До характеристики нового ретроспективного науково-допоміжного бібліографічного покажчика "Спецфонд Книжкової палати України (1917—1921 рр.). Додатковий випуск / Оксана Федотова // Вісник Книжкової палати. — 2002. — № 8. — С. 4.
37. Федотова О. Особливості підготовки й характеристика нового бібліографічного покажчика "Спецфонд Книжкової палати України" (1917—1921) / Оксана Федотова // Вісник Книжкової палати. — 2002. — № 1. — С. 10—11.
38. Федотова О. Стан і основні напрями роботи з підготовки бібліографічних покажчиків "Спецфонд Книжкової палати України" / Оксана Федотова // Вісник Книжкової палати. — 2002. — № 7. — С. 13.
39. Хоменко Н. До проблеми жанрової класифікації української пісенності / Н. Хоменко // Література. Фольклор. Проблеми поетики : зб. наук. праць / редкол.: Г. Ф. Семенюк, О. С. Снитко, О. П. Івановська, Л. М. Копаниця, Ю. І. Ковалів, Л. В. Наумовська та ін.]. — Київ : Видавничо-поліграфічний центр "Київський університет", 2009. — Вип. 31. — С. 500—506.
40. Чебанюк О. Постфольклор на пострадянському просторі / О. Чебанюк // Курбасівські читання : наук. вісн. : Діалог культури і політики / гол. редкол. Н. Корнієнко. — Київ : НЦТМ ім. Леся Курбаса, 2006. — № 4. — С. 297—316.
41. Черкаська Г. Талант рідкісної краси та сили, помножений на щоденну працю / Г. Черкаська // Газета Верховної Ради "Голос України". — 7 березня 2017. — Режим доступу: <http://www.golos.com.ua/article/285457>. — Назва з екрана.
42. Шамасва К. Київські роки Фелікса Блюменфельда / Кіра Шамасва // Шимановські, Блюменфельди, Нейгаузи: музичні родини на перехресті культур : колективна монографія / ред. та упоряд. О. І. Полячок. — Кропивницький : Видавець Лисенко В. Ф., 2019. — С. 216—221.
43. Школьна Т. С. Пісенний фольклор Київщини у нотних виданнях / Т. С. Школьна // Молодий вчений. — 2017. — № 7. — С. 104—109.

Aliona Khailo

The editions of folklore song in 1917—1918 years in special fund of the Book Chamber of Ukraine: bibliological research

The article examines the publications of folk songs of 1919—1921, which are stored in the special fund of the Book Chamber of Ukraine — an inseparable part of the State Archive of Printing of 1917—1976, which contains literature banned by censors (the total number of publications of the special fund — 17 236). Both separate collections devoted entirely to the publication of folklore works and the publication of folk texts included in poetry collections with artistic author's texts are analyzed. In addition, taking into account the peculiarities of the period under study, the exploration also considered songs, the lyrics of which can be called "fakelore", or, in other words, pseudo-folklore.

17 editions of song texts from 1919 to 1921 were selected for the study, among which only three titles were devoted to traditional Ukrainian folklore: "Ten Ukrainian Folk Songs: Accompanied by a Piano" (1921), arranged by F. Blumendfeld; collection "Ukrainian folk songs (a capella): for mixed choir" (issue 4, 1920), compiled and arranged by P. Boychenko, and "School collection of Ukrainian folk songs for primary schools" (1919), compiled by S. Dremtsov. The remaining 14 copies are collections of revolutionary and workers' songs: 3 editions of "Battle Songs of the Communists" (all 1919); "Songs of Struggle to the End" (1919); "Workers' Liberation Songs" (1919); "Songs of the Revolution" (1919); "Battle Songs of the Revolution" (probably 1919); "Battle Songs of the Communists" (probably 1919); "Collection of Revolutionary Songs" (1920); "Revolutionary Songs" (1921, 2nd edition); "Under the Red Banner: Workers' Revolutionary Songs" (1920).

After examining the part of the special fund of the Book Chamber of Ukraine, which consists of samples of folklore songs, we can conclude that in 1919—1921 the number of publications of traditional Ukrainian song folklore decreased significantly, while the volume of propaganda and ideological Bolshevik literature, on the contrary, increased rapidly.

Keywords: *folklore song; special fund of the State Archive of Printing; songbooks; fakelore; folk lyrics*

References

1. Blumendfeld F. (1921). *Desit ukrainskykh narodnykh pisen: z suprovodom fortepianu*. Kyiv: Vseukr. derzh. vyd-vo.
2. Bondarchuk P. M. (2004). Derzhavne vydavnytstvo Ukrainy. In V. A. Smolii (Ed.). *Entsyklopediia istorii Ukrainy: Vol. 2. H—D*. (Vol. 2.). Kyiv: Naukova dumka. Available at: http://www.history.org.ua/?termin=Derzh_vydav_vo_Ukrainy.

3. Vaskivska O. (2019). *Knyhovydavnycha sprava v Ukraini 1917—1920* [Unpublished Ph. D. dissertation]. Kyiv: National University of Culture and Arts.
4. Hedz O. P. (2017). Tvorchist Serhiiia Drimytsova v arkhivnykh dokumentakh. *Mystetstvoznavchi zapysky*, 31, 152—159. Available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Mz_2017_31_18.
5. Hrytsa S. Y. (2002). *Transmissiia folklornoï tradytstii: etnomuzykologichni rozvidky*. Kyiv, Ternopil: Aston.
6. Hrytsa S. (2007). *Ukrainska folklorystyka XIX — pochatku XX stolittia i muzychni folklo: narys*. Kyiv, Ternopil: Aston.
7. Dei O. I. (1969). *Slovnyk ukrainskykh psevdonimiv ta kryptonimiv (XVI—XX stolittia)*. Kyiv: Nauk. Dumka.
8. Doiar L. (2018). Malovidomyi istoryko-ukrainskyi komponent spetsfondu Knyzhkovoï palaty Ukrainy (1918—1919 rr.). *Visnyk Knyzhkovoï palaty*, 8, 39—43.
9. Doiar L. (2018). Pershi nadkhodzhenia Knyzhkovoï palaty Ukrainy (knyhodruky 1917). *Visnyk Knyzhkovoï palaty*, 12, 6—9.
10. Doiar L. (2018). Spetsfond Knyzhkovoï palaty Ukrainy (1917—1921 rr.): zaboroneni knyhodruky z istorychnoi haluzi. *Visnyk Knyzhkovoï palaty*, 7, 49—52.
11. Dremtsov S. P. (1919). *Shkilna zbirka ukrainskykh narodnykh pisen dlia pochatkovykh shkil*. Kharkiv: Soiuz.
12. Ivanytskyi A. (1997). *Ukrainska muzychna folklorystyka*. Kyiv: Zapovit.
13. Ivanytskyi A. (1990). *Ukrainska narodna tvorchist*. Kyiv: [n. p.].
14. Ivanytskyi A. (2004). *Ukrainskyi muzychni folklore* (3rd ed.). Vinnytsia: Nova knyha.
15. Isaievych Ya. (2002). *Ukrainske knyhovydannia: vytoky, rozvytok, problemy*. Lviv: Instytut ukrainoznavstva im. I. Krypiakevycha NAN Ukrainy.
16. Skrypnyk H. A. (Ed.). (2009). *Istoriia ukrainskoï muzyky: u 6 t.* (2nd ed., Vol. 2). Kyiv: IMFE im M. T. Ryl'skoho NAN Ukrainy.
17. Kyrchiv R. (2007). Radianskyi folklor. In M. Chornopyskyi (Ed.). (2007). *Ukrainska folklorystyka: slovnyk-dovidnyk*. Ternopil: [n. p.].
18. Kyrchiv R. (2010). *Dvadtsiate stolittia v ukrainskomu folklori*. Lviv: Instytut narodoznavstva NAN Ukrainy.
19. Kopanytsia L. (2000). *Metaponiatina model ukrainskoï lirychnoi pisni*. Kyiv: [n. p.].
20. Kopanytsia L. (2016). *Pisenni zhanry ukrainskoho folkloru: navch. posib* (2nd ed.). Kyiv: Kyivskyi universytet.
21. Kopanytsia L. (2000). *Ukrainska lirychna pisnia: evoliutsiia poetychnoho myslennia* [Doctoral dissertation, Taras Shevchenko National University of Kyiv]. Kyiv: Kyivskyi universytet.
22. Marochko V. I. (2007). Knyhospilka. In V. A. Smolii. (Ed.). (2007). *Entsyklopediia istorii Ukrainy: Ka—Kom.* (Vol. 4). Kyiv: Naukova dumka. <http://www.history.org.ua/?termin=Knygospilka>.
23. Nemchenko H. (2009). Teatr koryfeiv i Pivdenna Ukraina. *Visnyk Tavriiskoi fundatsii*. Kyiv, Kherson: Prosvita, 6. Available at: <https://prosvita-ks.co.ua/nemchenko-g-teatr-koryfeyiv-i-pivdenna-ukrayina>.
24. Rosovetskyi S. K. (2002). "Feiklor", "folkloryzmus", "folksines" ta deiaki movni aspekty yikh funktsionuvannia v Ukraini. *Aktualni problemy ukrainskoï linhvistyky: teoriia i praktyka*, 5, 133—142. Available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/apyl_2002_5_15.
25. Savchenko I. (2008). Tsentralizatsiia rozpovsiudzhennia vydan yak zasib ideolohichnoho vplyvu bilshovyktiv na ukrainske suspilstvo (sichen—traven 1919 r.). *Istoriia Ukrainy: malovidomi imena, podii, fakty*, 35. Available at: <http://dspace.nbuv.gov.ua/handle/123456789/12238>.
26. Senchenko M. (2018). Zarozhennia tsentru derzhavnoi bibliohrafiï v Ukraini. *Visnyk Knyzhkovoï palaty*, 10, 3—9.
27. Senchenko M. (2014). Knyzhkovii palati Ukrainy — 95 rokiv, sheho dali? *Visnyk Knyzhkovoï palaty*, 1, 3—8.
28. Serdiuk O. V., Umanets O. V., Sliusarenko T. O. (2002). *Ukrainska muzychna kultura: vid dzhherel do sohodennia: (navch. monohrafiia)*. Kharkiv: Osnova. Available at: http://library.nlu.edu.ua/POLN_TEXT/MONOGRAFII_2009/SERDYK_2002.htm.
29. Sytko Ye. (2002). Pro makhnovskyi rukh za materialamy spetsfondu Knyzhkovoï palaty Ukrainy. *Visnyk Knyzhkovoï palaty*, 7, 44—45.
30. Sytko Ye. (2001). Ukrainska derzhavnytska ideia: bibliohrafichnyi ohliad za materialamy spetsfondu Knyzhkovoï palaty Ukrainy. *Visnyk Knyzhkovoï palaty*, 5, 30—31.
31. Skubii I. V. (2015). Pershi storinky istorii kooperatyvnoi osvity v Kharkovi: Kooperatyvna shkola imeni A. N. Holovchanskoho (1917—1921 rr.). *Studia Slobozhanica: Materialy mizhnarodnoi naukovo-metodychnoi konferentsii "Slobozhanskyi humanitarii — 2014"*. Kharkiv: Miskdruk, 34—41.
32. Tymoshyk M. (2007). *Istoriia vydavnychoï spravy* (2nd ed.). Kyiv: Nasha kultura i nauka.
33. Ustinnikova O. (2002). Vidobrazhennia filolohichnykh vydan na storinkakh bibliohrafichnykh pokazhchykiv 1918—1921 rokiv (za materialamy spetsfondu Knyzhkovoï palaty Ukrainy). *Visnyk Knyzhkovoï palaty*, 9, 33—35.
34. Fedotova O. (2000). Analiz dokumentalnoho masvyu vydan spetsfondu Knyzhkovoï palaty Ukrainy periodu 1917—1921 rr. *Visnyk Knyzhkovoï palaty*, 7, 26—29.
35. Fedotova O. (1999). Spetsfond Knyzhkovoï palaty Ukrainy: peredumovy stvorennia, shliakhy evoliutsii ta kharakterystyka z pozytsii sohodennia. *Visnyk Knyzhkovoï palaty*, 11, 28—32.
36. Fedotova O. (2002). Do kharakterystyky novoho retrospektyvnoho naukovo-dopomizhnoho bibliohrafichnoho pokazhchyka "Spetsfond Knyzhkovoï palaty Ukrainy (1917—1921 pp.)". Dodatkovyi vypusk. *Visnyk Knyzhkovoï palaty*, 8, 4.
37. Fedotova O. (2002). Osoblyvosti pidhotovky y kharakterystyka novoho bibliohrafichnoho pokazhchyka "Spetsfond Knyzhkovoï palaty Ukrainy" (1917—1921). *Visnyk Knyzhkovoï palaty*, 1, 10—11.
38. Fedotova O. (2002). Stan i osnovni napriamy roboty z pidhotovky bibliohrafichnykh pokazhchykiv "Spetsfond Knyzhkovoï palaty Ukrainy". *Visnyk Knyzhkovoï palaty*, 7, 13.
39. Khomenko N. (2009). Do problemy zhanrovi klasyfikatsii ukrainskoï pisennosti. In H. F. Semeniuk, O. S. Snytko, O. P. Ivanovska, L. M. Kopanytsia, Yu. I. Kovaliv & L. V. Naumovska (Eds.). *Literatura. Folklor. Problemy poetyky: zb. nauk. prats*. Kyiv: Vydavnycho-polihrafichnyi tsentr "Kyivskyi universytet", 31, 500—506.
40. Chebaniuk O. (2006). Postfolklor na postradianskomu prostori. In N. Korniienko (Ed.). *Kurbasivski chytannia : nauk. visn.: Dialoh kultury i polityky*. Kyiv: NTsTM im. Lesia Kurbasa, 4, 297—316.
41. Cherkaska H. (2017, March 7). Talant ridkisnoi krasy ta syly, pomnozhenyi na shchodennu pratsiu. Hazeta Verkhovnoi Rady "Holos Ukrainy". Available at: <http://www.golos.com.ua/article/285457>.
42. Shamaieva K. (2019). Kyivski roky Feliksa Blümenfelda. In O. I. Poliachok (Ed.). *Shymanovski, Blumenfeldy, Neihauzy: muzychni rodny na perekhrestii kultur: kolektyvna monohrafiia* (pp. 216—221). Kropyvnytskyi: Vydavets Lysenko V. F.
43. Shkolna T. S. (104—109). Pisennyi folklor Kyivshchyny u notnykh vydanniakh. *Molodyi vchenyi*, 7, 104—109.

Надійшла до редакції 11 травня 2020 року